

במפורש שלא לשם תוספת, אין מחשבת הכותב פוסלת. ומעתה י"ל שאין בכה"ג בדין דזקן ממרא, כי אי"ז בגדר כל המוסף גורע, דהיינו שעפ"י הוראתו פוסלים המצוה ומסירים אותה, דבכל רגע ורגע אפשר להכשירה ע"י שלא יחשבו זאת בתור תוספת למזוזה, ואז אין זה פוגם בשאר והמזוזה חוזרת לכשרותה. וצ"ע בזה כי היא סברא מחודשת. עכ"פ יש בדברים ליישב דברי הגר"א הבאים כרגיל בקוצר אמרים.

י"א.

הדרן לשאלה שלנו שכותבים המלים "נבדק מ.ד." בכונה ברורה **לא לשם תוספת** על ענין המזוזה משום בחינה שהיא, רק להוכיח כשרותה, הרי זה ממש כמו אגד בלולב לשם תיקונו ויפוי, לא לשם תוספת, שזה כשר למ"ד אי"צ אגד, וה"נ בניד"ד, ועדיפא מהא דתיבות כפולות שהראב"ד מכשיר, ובפשיטו ודאי הכונה גם **שלא** ע"י גריחה, וכהנת הנוב"י.

ע"כ גם מבלי שנכנס לבירור אם כתב שע"י השקעת הקלף שם תוספת עליו לנידון שלנו, אין שום איסור לעשות זאת, מכש"כ שאין לפסול המזוזות שכבר נעשו כן, וכפי שנשמע שה"י זה עפ"י הוראת מרן הגרצ"פ זצ"ל. והנלעני"ד כתבתי.

סימן מא : חידוש הכתב שבס"ת ע"י פעולה חימית.

נידון השאלה שנשאלה קמי רבנן בדבר המצאה של חידוש הכתב בס"ת שנתישנו ונתאדמו ע"י העברה עליהם מין נוזל או אדים שיש בהם סגולה חימית להפוך הצבע של הכתב שנתאדם לשחור כמו שהיו בשעת כתיבתם. ונוזל הנ"ל הוא חסר צבע וכן הוא מדברים המותרים.

לפנינו קונטרס א' של הגר"ש אלישיב, קונטרס ב' של הגר"ד אלעזרוב, ומכתב של הגר"ש אוירבך שליט"א שדנים בזה ומגיעים למסקנות שונות.

המקיל ביותר הוא הגר"ש שכותב: שאף אם ננקוט כהמחמירים דבשעה (שהוא) אדום פסול מ"מ יתכן דלא אמרינן בדש"ק כיון שנדחה שוב אינו חוזר ונראה, כיון שבידו לתקנו, והזילוף אינו בגדר של כתיבה חדשה כ"א תרופה להחזיר את הדיו למראיתו הקודם, עכ"ד.

בקוני א' מחלק בין שהגיעו האותיות למצב פסול למר כדאית ל"י וכו' שאז אי"א להכשירם מחדש שהרי גם בס"ת "כתיבה מיהא בעי והאותיות החוזרות ונעדרות אחרי שנפסלו וכו' הרי חסר כאן דרך כתיבה". וכיון שצריך כתיבה בכדי להכשירו יש לדון לפסול אפילו היה כותב בחומר חימי זה דרך כתיבה כי "אי אפשר להכשיר כתב שהוא פסול רק ע"י כתיבה בדיו כמשפט כתיבת ס"ת". אכן כשהכתב עדיין כשר, והעברת החומר תועיל לחזקו מכאן ולהבא דן להכשיר, ואעפ"י שע"י נהפך הצבע מאדמומית לשחור, אין זה דומה לדיו ע"ג סיקרא וגדר כתב ע"ג כתב שאז צריך בכתיבה החדשה כל דיני כתיבה "הואיל ואין בחומר גוון מיוחד, ואין רישומו ניכר כלל בניר חלק, והרי הוא כמי מילין, של"ש בזה ענין כתב ע"ג כתב כלל רק מיפה האותיות הכתובות והן עולות ומבצבצות ע"י החומר". ועוד דן מכח נימוקים הנ"ל דל"ש כאן החשש שהכתב התחתון יכלה במשך הזמן וישאר רק העליון, כמו שדנו האחרונים במשפר הכתב ע"י העברת קולמוס בדיו כיון שאין כאן אלא "פעולת חיזוק וחיסון לכתב הקיים". עכ"ד.

ובקונט" ב' נוטה לפסול גם כשהכתב הנוכחי הוא כשר ומדמה זאת "לנפלה טפת דיו על הכתב, וכאן יש לפסול גם לדעת הרמב"ם (שאינו מחשיב לכתב דיו ע"ג דיו בשום ענין) מכיון דל"ש כאן התבטלות בדיו הקודם כיון שחמרים אלה אינם מאותו המין דיו".

ולטענה שאין זה דומה לכתב ע"ג כתב מפני שהזרקה "דומה למיא בעלמא" כותב דז"א: "כיון דסו"ס הרי הוא עושה פעולה לתקן הכתב הקודם באיזו צורה שהיא אם לא ע"י דרך כתיבה הרי היא פוסלתו".

שוב מביא הגמרא גיטין י"ט: בניר חלק דבדקין במיא דנרא. וכ"ע"ז: "אך מיני ובי' מוכח שם דכ"ז אינו מועיל אלא להבחנה בלבד וכו' וגם ע"ז קפריך וכו' שגם להבחנה ובירור זה לא משמש מאומה", עכ"ד.

הבאנו בזה תמצית דברי הרבנים הגאוניי שליט"א ומעתה נבא לדון בע"ה במה ששיירו לפנינו.

א.

בגמרא גיטין י"ט: אמר שמואל נתן לה נייר חלק וכו' חיישינן שמא במי מילין כתבו. ומסיק בגמרא: שמואל נמי חיישינן קאמר, היינו לחומר. ובתוס' שם ביארו דאם ראו העדים מקרוב בשעת נתינת הגט שהיה הנייר חלק, כי אז אין שום חשש, שאף אם נכתב במי מילין, לאחר שנבלעו האותיות אין תורת כתב עליהם ואעפ"י שיכול לפלוט הכתיבה ע"י מי נרא. אלא שהמדובר שעמדו קצת מרחוק ודומה להם נייר חלק, ושמא אם היו מעיינים היו האותיות ניכרות עדיין, או שניר חלק שאמר שמואל, הכונה כשבא אלינו לאחר זמן היה חלק ואין ידוע מה היה בשעת מעשה. וכ"ה שם ברש"י. והוא שנתפרש בברייתא דלעיל כתבו במי טריא ועפצא כשר.

והנה יש לדון מה יהיה אם כתב במי מילין ונבלעו המלים וחזר והעביר ע"ז מי נרא ופלטו וימסור לה אז הגט, אי הוי מגורשת או לא. ולכאורה נראה ברור שתהא מגורשת, שהרי כל עיקר אין אנו מכשירים בעוד שלא נבלעו האותיות וחשבינן ליה כתב העומד להתקיים אלא מצד האפשרות להחזיר הכתוב גם לאחר בליעת הכתב ע"י מי נרא, ואם נימא שאחרי פליטת האותיות נמי לא יהא כאן דין "וכתב" אלא הוי פנים חדשות, הרי נמצא שבבליעת

הכתב הכתיבה הלכה לה, וא"כ הרי כתב בדבר שאינו מתקיים שאין ע"ז שם כתיבה, כי מה שפולט אח"כ הרי אינה כבר כתיבה שלו אלא מין העתקה וצילום של מה שכתב, שבכה"ג ודאי לא יחשב הכתיבה כתיבה של קיימא.

וביותר יש להוכיח זאת לדעת הריטב"א שמפרש הגמרא שכשנתן הגט היה הכתב כבר מובלע, והספק הוא שמא כיון שעכ"פ אפשר לחזור ולהפליטם ע"י המי נרא תורת כתב עליהם עיי"ש. והנה בכה"ג מצד המצב העכשווי הרי ודאי אין כאן שום כתב רק מצד שאפשר לגלותו אתינן עלה לאיסתפוקי, ואי נימא שגם לאחר הפליטה אין ע"ז דין "וכתב" לענין מכאן ולהבא, מהיכי תיתי להסתפק שיהא לו תורת כתב לפני כן, שאין אתה בא לתת לו תורת כתב רק מחמת אפשרות הפליטה בעוד שהפליטה עצמה אין עליה תורת כתב. אלא פשוט וברור שלאחר הפליטה ודאי תורת כתב עלה, והיינו מכיון שכל בצבוץ האותיות והראותם ע"ג הנייר אינה אלא מחמת כתיבתו הראשונה ואילו היא לא היה כאן שום כתב כלל, הכל נגרר אחרי פעולת כתיבתו הראשונה. וע"כ לא נסתפק אלא בעוד שהכתב בלוע שמא כיון שעכ"פ אפשר להפליטו גם השתא תורת כתב עלה. (וזה ודאי דוחק לומר דשמואל בתרתי נסתפק, וגם לאחר שפלט הוא בכלל הבעיא, שא"כ לא יתכן שלא יזכיר זאת בפירוש, כי הרי גם אי נפשוט דבגוונא שזה עדיין בלוע אין בו בית מיחוש כלל, וכדעת התוס' ואידך ראשונים דס"ל הכי אליבא דאמת, אכתי לכשפלט יש מקום לומר דהוי כתב כיון שעכשו הכתב נראה לעין, א"ו כנ"ל, שבכה"ג ודאי פשיטא ליה שהוא כתב).

וכשיטה זו של הריטב"א נלענ"ד דס"ל להמרדכי הו"ד בשו"ע (סי' קכג ט ועיי"ש במפרשים) שכתב להזהר שלא לתת הגט טרם שנתייבש משום שאינו כתב קיים במצב הנוכחי שניתן להעבירו מהנייר. ובח"מ שם נסתפק אם הוא מדינא או רק זהירות בעלמא, ובב"ש שם הכריע שהוא מדינא. והרי לכאורה נ"פ שבכותב במי מילין, הבלעות האותיות בניר באה אגב הייבוש של הכתיבה, שעיי"ז היא נספגת ורישומה נעלם, שאם בשעת ההתייבשות עדיין רישומה נשאר אינה יכולה שוב להבלע (וכך הוא כידוע טבע של דיו סתרים המצויים בימינו). וא"כ לפי המרדכי הרי תיקשי לכאורה היכי תימצאי לחשוש בכותב במי מילין, הרי טרם שנתייבש גם בכותב בדיו ממש אינו גט, ובמה יהא עדיף מי מילין מכל דיו בעלמא. אלא צ"ל דמפרש כהריטב"א הנ"ל, דהספק דשמואל הוא לאחר שנבלע ונתייבש, ומצד שאפשר להפליטו וכנ"ל.

אכן מהב"ש נראה דלא מפרש כן המרדכי, כי בסי' קלה סק"ו הביא דברי הלבוש שמפרש הספק של נייר חלק שמא לא הקפידה תורה אם ניכר הכתב, והיינו לאחר שכבר נבלע, ותמה עליו: "ולא מצינו סברא זו". והאיך לא התעורר להוכיח שיטה זו מהמרדכי שהביאו בסי' קכג הנ"ל ובעצמו הכריע כמותו מהא דנייר חלק (ויובאו דבריו להלן בפרוטרוט). אע"כ מפרש שבמי מילין הבליעה באה זמן מה לאחר שכבר נתייבש, באופן שהמרדכי יכול גם הוא לפרש הגמרא כהתוס', וצ"ע בזה. עכ"פ שיטת הריטב"א הרי היא מפורשת כנ"ל, וכנראה שהיתה בהעלם עין לפ"ש מהב"ש, וצ"ע ב.

ב.

ועוד יותר הדבר יוצא מפורש מתוך דברי הבי"ש שהזכרנום לעיל בסי' קכג בהכרעתו בדברי המרדכי וז"ל: ואם נתן הגט קודם שנתייבש מסופק בח"מ אם הגט פסול הואיל אחר שנתייבש היא דבר שמתקיים. ולכאורה נראה דהולכים תמיד אחר הנתניה, ויש לדמות למ"ש בש"ס ולקמן אם נתן לה נייר חלק, עכ"ל. וכוונתו ודאי מהא דנקטינן כהתוס' שבנתן לה לאחר שנבלעו האותיות דיכא בית מיחוש כלל אעפ"י שניתן להפליטם ע"י המי נרא השתא מיהת אין ע"ז תורת כתב כלל, דבתר שעת נתניה אזלינן.

[אמנם למש"כ במרדכי דצ"ל דאזיל בשיטת הריטב"א אין ראייה משם אלא דחיישינן, ולא שאינו גט בודאות, וגם בזה ניתן לחלק, דהתם צריך מעשה בכדי להוציא הכתב מהבליעה בעוד שהתייבשות ממילא קאתי, וי"ל דבכה"ג ודאי אזלינן בתר בסוף. ברם הבי"ש לשיטתו אזיל דכנ"ל מפרש המרדכי דלא פליג אדהתוס', וגם לדידי לא חשש שמואל אלא בגוונא שיש להסתפק שמא עדיין לא נבלעו, ואילו בכבר נבלעו ודאי אינו גט דבתר הנתניה אזלינן. ובהו ניתן ליישב הח"מ שמפרש המרדכי גנ"ל בשיטת הריטב"א וסובר גם שיש לחלק מהתם כנ"ל כיון דהכא מה שמתייבש ממילא קאתי, א"כ אינו אלא זהירות בעלמא].

ואם נאמר שהפליטה במי נרא לא תחשב ככתיבה וגם אם יתן לה הגט לאחר שהפליט הכתב אינו גט, א"כ מאי מיייתי הבי"ש מהתם, ומה דמיון הוא להא דדיו טרם שנתייבש, שהרי יתכן לומר שלעולם בתר בסוף אזלינן, וע"כ בדיו כשר (בפרט בדיו שזה ממילא קאתי וכנ"ל), משא"כ במי מילין שגם אם נלך בתר בסוף אין כאן כתיבה, א"כ ממנ"פ אין כאן כתב כלל לא מצד עכשו שאינו ניכר ולא מצד בסוף שאין כאן "וכתב". אלא ודאי פשוט וברור דהב"ש ס"ל שאחר שפלט הכתב, ודאי אי יתן לה הגט עכשו הוי גט מעליא, ומ"מ קודם לכן אינו גט כלל, לזאת הוכיח מכאן דאזלינן בתר שעת הנתניה.

(והא דלא מחלק הבי"ש בין התם דצריך מעשה, להתייבשות דממילא קאתי וכנ"ל, די"ל דעכ"פ היה מקום לפרש בכה"ג ספיקו של שמואל, אי איתא דהיכא דל"צ מעשה ודאי בתר בסוף אזלינן; דהרי גם לתוס' דמפרשו לה טרם שנבלע הספק הוא מצד זה, דאילו היה מבצבץ ממילא לאחר שעה ודאי שאין מקום לספק שהוא כתב).

שמענו מכל הנ"ל שכתב שנתבטל לגמרי מתורת כתב שלא היה רישומו ניכר כלל, כל שהעביר עליו אח"כ חומר המחדש אותו ומוציאו מן ההעלם, אעפ"י שפעולה זו של ההעברה ודאי אין עליה תורת כתיבה, מחזירה לו דין כתב. א"כ לכאורה מכאן סיעתא לגרש"ז שאפשר להכשיר גם להני דפוסלין באדמימות לפי שהזילוף אין לו עמידה בפני עצמו רק "תרופה להחזיר הדיו למראיתו הקודם, ומחזיר עטרה ליושנה".

ג.

אולם זה ודאי אינו, ועד כאן לא מצאנו אלא בגט וה"ה בשבת דמדמה לה בגמרא, דהתם אי"צ אלא שתהא כתיבה בדבר המתקיים דבל"ז אין ע"ז תורת כתיבה כלל, בזה אמרינן כיון שאפשר ע"י העברת חומר מסוים לעשות

הכתב לנראה יש עליו תורת כתב ותורת כותב. (ומכאן נלמד לענין שבת בכותב בדיו סתרים דהיא כתיבה ממש). משא"כ לענין ס"ת דבעינן כתיבה בדיו או בשחור המתקיים דוקא, הרי הכתיבה הראשונה בדיו נתבטלה כשהפך לאדום, והחזרה זו דהחומר החדש, נהי דתחזיר לזה תורת כתיבה, אבל דין דיו ושחור עומד, עכ"פ לא יתחדש עלה לגבי הכתיבה הראשונה. א"כ ה"ז כאילו כתב קודם במיני צבעונים ושוב יעביר ע"ז דיו שלא בדרך כתיבה דודאי ל"מ דהרי בעינן בס"ת כתיבה בדיו דוקא.

ומ"מ ארוחנא מזה לענין מש"כ בקוני' א' לפסול כתיבה מאחר "דהכתב הראשון כבר כלה והלך לו". גם אילו היה מעביר החומר ומחדש הכתב בדרך כתיבה מאחר "דהכתב הראשון כבר כלה והלך לו". אבל לפי הנ"ל שתורת הכתיבה שהיה בכתב הראשון לא אזלה מיניה, הרי זה דומה ממש למה שהכשיר החת"ס בתשובתו רנ"ו שהובאה בקונט' בכותב מעיקרא בדיו כהה שאינו כשר לכתיבה שמצטרף ונכשר, אכן לענין שלא כסדרם יהא פסול, וודאי שדינו זה הוא גם כשהדיו שמוסיף אינו אלא דיו כהה שגם הוא כשלעצמו אינו כשר, ומ"מ חזי לאיצטרופי שהרי משהו זאת להוסיף עליו בכלי עוד דיו, והתם ודאי אין הבדל בזה. וסברתו דשתי הכתיבות מצטרפות, ואעפ"י שבשעה שכתב קודם לא היה ע"ז תורת כתיבה בדיו, וכן אח"כ מצד כתיבה כשלעצמה, מ"מ מצא מין את מינו ונצטרפו. אולם מכיון שההכשר מצטרף משתי הכתיבות גם יחד ע"כ שייך בזה לפסול מצד שלא כסדרן (בתנו"מ) ביחס לחצי שיעור של הכתיבה הראשונה שהוקדמה, וז"פ.

א"כ ה"ינ ניד"ד, כשע"י הזקנה הלך לו חלק מהדיו של כתיבה ראשונה, עכ"פ אותו חלק שנשאר לא בטל ממנו דין הכתיבה, ואעפ"י שהס"ת פסול ה"ז מפני דלא סגי בחלק זה לחוד, והרי חוזר ומוסיף עליו החלק החסר ג"כ בדרך כתיבה. ואפילו בנטשטשו האותיות לגמרי דאין עליהם תורת כתב, כיון שהעברת החומר מחדשתם, לא גרע מהעברת המי נרא על המי מילין, שהראשון לא אזיל מיניה תורת כתיבה כלל וכנ"ל, א"כ שפיר יוכל להצטרף לחדש, דכמו אילו ה"י מין דיו כזה בכלי והיה מוסיף עליו החומר החימי שמשחירו, היה סגי לדין דלא ס"ל כר"ת דדיו דוקא אלא כל שהוא שחור עומד תורת דיו עליו, כן אם מוסיפו על מה שכבר נכתב, מצא מין את מינו ומצטרף להכשירו, כן נ"ל פשוט.

ד.

ועפ"י חילוק הנ"ל בין דין הכתיבה דהגברא לבין הכתב עצמו, דהם שני ענינים אמינא ליישב הפמ"ג, הובא בקוני' הנ"ל דתלי הא דנפל טפת דיו ע"ג הכתב בשתי הדעות דהעביר עליו קולמוס לשמה. ותמהו בזה האחרונים, דאין תורת כתב ע"ג כתב בדיו ע"ג דיו אלא כשכתב השני מוסיף לענין הלשמה. (ובקוני' ב' ירד להציל הפמ"ג עפ"י דקדוק הלשון "חוששין". וירד להציל ולא הציל, שסתירתו מבוארת בסוגיא דילן דשמואל אמר חיישינן, ובגמרא ורש"י מבואר דהיינו לענין יבום וכן לענין כהן).

אולם לפי הנ"ל נראה להסביר דעתו, דס"ל דבהעביר קולמוס לשמה מצד דין **כתיבה** אין כאן חסרון לכו"ע, דמבחינת הכתיבה ודאי הוסיפה כתיבה שניה על הראשונה, וכל המחלוקת אינה אלא מבחינת **הכתב** עצמו, כיון דגם קודם היה כתוב בדיו, הכתב לא נתחדש במאומה ע"כ אין כאן דין כתב על כתיבה שניה לדעת הפוסל. והמכשיר סובר שגם לענין הכתב עצמו נחשב כתב חדש, כיון דהכתב הראשון נתכסה והשתא אין לפנינו אלא הדיו שעל גביו. והכי דאיק לישנא אין השם מן המובחר, ולא אמרו אין הכתיבה מן המובחר. והא דפטור לענין שבת בדיו ע"ג דיו, היינו משום שאין כאן **כתיבה**, כי מבחינת הכותב לא הוסיף כלום. וע"כ בנפל טפת דיו שפיר תלי בהא, שלדעת המכשיר התם דס"ל דנחשב כתב חדש, בנידון דטפת דיו יפסל. משא"כ לדעת הפוסל התם ס"ל דאין כאן תורת כתב חדש כיון שלא נתחדש בו שום דבר למראית העין, בטפת דיו ג"כ לא יפסול, ודוק.

נחזור לניד"ד, כשהגיע הכתב לזה שנתבטל ממנו תורת דיו נראה דאין מקום להכשיר, ול"ש בזה הסברא שזה רק "תרופה להחזיר הדיו למראיתו הקודם וכו"ו כמש"כ הגרש"ז במכתבו, כי ודאי הדיו הראשון הלך ואיננו, והחומר שמזליפין הוא פנים חדשות ולא היה בכלל כתיבה ראשונה. אולם העברת קולמוס בחומר זה נראה דכשר, דמצטרפת כתיבה ראשונה במה שנשאר ממנה לכתיבה שניה. אלא שזה לא יושענו מאומה לענין עיקרה של ההמצאה שהיא שלא ע"י כתיבה.

ה.

ומעתה נדון בע"ה בגוונא דהכתב הראשון לא נתבטל כלל והוא כשר כפי שהוא לפנינו אי אריך להעביר עליו חומר זה בכדי לחסנו מכאן ולהבא שלא יתקלקל. הנה דעת קונט' ב' להחמיר גם בזה כנ"ל ומדמה זאת לנפלה טפת דיו וגריע מינה וכו', ועל הטענה שזה אינו אלא מיא בעלמא כותב דז"א וכנ"ל. ואילו בקונט' א' כתב שאין זה דומה לדיו ע"ג סיקרא, כיון שאין בחומר גוון מיוחד ואינו אלא מיפה האותיות הכתובות וכו'. והא דפטור לענין שבת בדיו ע"ג דיו, היינו משום דאין כאן **כתיבה**, כי מבחינת הכותב לא הוסיף כאן כלום.

הנה בפשוטם של דברים ודאי צדק בזה הקונט' א', כי מה שאינו דיו הוא בניד"ד למעליותא ולא לגריעותא, דדוקא **בדיו** אנו באים לשאלה אם העליון מתבטל או לא, כיון שיש לו קיום בפני עצמו והוא מכסה התחתון ורק הוא נראה לפנינו. ומה שטוען נגד זה, שסו"ס הרי הוא עושה פעולה לתקן הכתב הקודם וכו' מה איכפת לן בזה, ולא מגריע מהמי נרא שמועיל להוציא הכתב הבלוע, ואעפ"י אמרינן דאדרבא, לא זו בלבד שאינו שולל תורת כתב מהראשון, אלא גם מועיל בכדי לישויה לכתב התחתון כתב וכנ"ל. ובניד"ד כיון שגם בל"ז היה תורת כתב **בדיו** על הראשון ואינו פועל אלא יפוי למראית עין, וכן שמירה מקלקול כלפי העתיד, אין זה יכול להפסיד הכתב הקיים.

ברם לעני"ד עדיין יש כאן מקום לבית הספק. הנה שני הקוני' כא' נוקטים בפשיטות שהחומר המוזלף שהוא חסר צבע מצד עצמו, אינו אלא מיא בעלמא. אבל באמת אין הדבר כן, כי אם אמנם הוא כמיא בעלמא **טורם** שבא במגע עם הכתב, הרי ברגע שהוא מוזלף על הכתב הקיים הוא מתקשר עמו מבחינה חימית, ומאן מפיס לומר שהוא נשאר מיא בעלמא ורק השפיע על הדיו הקודם לשנות צבעו, שמא אדרבא הדיו הקיים הוא שמשפיע עליו והופכו ממיא

בעלמא לצבע שחור? והאמת המאושרת ע"י חכמת החימיה היא, שהרכבה חימית היא בחינת **יצירה חדשה**, ששני החמרים הקודמים התלכדו והפכו לדבר חדש, וכל חלקיק מהחומר החדש מכיל בתוכו את הסגולות הנראות מעתה בחומר זה. א"כ פשוט הדבר, שהחומר החימי המוזלף אף שהיה קודם חסר צבע הוא מעתה ג"כ שחור כעין הדיו. ומאחר שחומר זה שהוזלף הרי הוא **מעל** הדיו הקודם, ה"ז ממש כמו דיו ע"ג דיו שמיתלי תלי הפמ"ג בשתי הדעות שבשו"ע לענין המעביר קולמוס לשמה וכנ"ל, שלדעת המכשיר שם פוסל הכא. כי מה בכך שלפני כן לא היה דיו, השתא מיהת דיו הוא, וצריך בו כל דיני כתיבה שא"כ ה"ז מבטל התחתון להני דעות האוסרות בדיו וכנ"ל. ואעפ"י שהאחרונים האריכו לתמוה על הפמ"ג, כבר יישבנו דעתו בעניותנו כדלעיל, ובכל אופן קשה לדחותם בשתי דים, בפרט במה שנוגע לשאלת קריאה דאורייתא, כמבואר בב' הקונט.

אולם נראה לצדד להיתר, דאדרבא היא הנותנת - מאחר שיש כאן הרכבה חימית של החומר המוזלף שמתלכד ומתחבר עם הדיו הקיים ונהפך הכל לאחד, מעתה אין כאן שוב עליון ותחתון, כי ההזלפה חדרה לתוך החומר של הדיו הקודם, וכן התחתון חדר והתאחד עם ההזלפה והיו לאחדים. א"כ לא דמי לדיו ע"ג דיו שכל חד לחודיה קאי והעליון מכסה התחתון ואינו נראה לעינינו כלל, משא"כ כאן שהכתב התחתון לא נתכסה והוא נראה לעינינו יחד עם חומר ההזלפה, ובזה י"ל שאין החומר המוזלף מפריע כיון שהדיו הקודם מצד עצמו ג"כ כתב מעליא הוא ודמי לנתערב דם זריקה במים או בדם פסול, זבחים ע"ט, והא דפשיטא לי' להחח"ס בתשובה הנ"ל במערב דיו וצבע בכלי וכותב בו שהוא פסול, ודאי דהמדובר שלו הוא בגונא שהצבע מקלקל מראית השחרות שבדיו, ומשוה לזה הנידון שם דדיו ע"ג סיקרא, כי אף שבזה העליון הוא שנראה, מ"מ הרי התחתון בעצם קיים, ובזה הספק שבגמ' וכי מפני שאנו מדמין וכו' דשמא גם ככה"ג אין כתב עליון כתב. כי אם זה נתערב ממש הצבע עם הדיו והכל נראה שחור ודאי דכשר, כיון דלדידן לא קי"ל כר"ת דבעי דיו דוקא, אלא כל מראה שחור עומד, בכלל דיו הוא. וה"ז דומה למש"כ שם קודם לענין הדיו שבזמנו, שהוא עשוי מתערובת אבק שרפת וידרעיהאל עם העפצים, ואבקה זו היא אדומה מצד עצמה אלא שמשחירה בהתערבה עם העפצים. (ואעפ"י שיתכן שזוהי ג"כ הרכבה חימית, ואינו דומה לערבוב של צבע עם הדיו דכל חד לחודיה קאי, מ"מ מסברא שגם בזה כשר, כיון שאין דין מיוחד ממה צריך להיות הדיו, רק התנאי הנצרך שיהיה שחור למראית עינינו, כל שהתערובת נראית כך ה"ז כשר לכתובה).

ע"כ אני מצרף דעתי העני' לדעת הגרשי"א בקונט' להכשיר, והנלע"ד כתבתי.

סימן מב : בדבר מחיקת שה"ק מסרט רשם קול¹²

א.

במש"כ (יב"א ח"ד יו"ד סי' כ) להקשות על מש"כ בשו"ת אבן יקרה שכתב שאינו נראה לעין רגילה אין עליה תורת כתב שמסתייע ממה שכל בעלי חיים יש בהם נקבים דקים טבעיים בכל אבריהם אלא שאינם נראים לעין. וכת"ר הקשה עליו דהא לא אסרה תורה טריפה אלא משום שאינה חיה וכו'. לעני"ד נראית כונת הסי' הנ"ל להוכיח מזה גופא, שהרי י"ח טריפות נמסרו למשה מסיני ובהן טריפות מטעם נקובה, והרי לא נאמר במפורש שהוא רק בנקב הנראה לעינים ומ"מ ברור שסתמו כפירושו דוקא בכה"ג שהוא נראה לעינים. ומכאן שכל מקום שנמסרה הלכה, הכונה למה שהעין רואה. ומינה שגם הדין של כתב ג"כ פירושו רק מה שנראה לעין ולא מה שצריך למכשיר מיוחד בכדי לראותו.

אכן מה שכת"ר בא ללמוד משם לניד"ד מצד דעל הסרט אין נראה שום כתב, לעני"ד אין עדיין ראייה, כי האיסור לאבד השמות הקדושים לא נאמר שהוא רק היכא שיש ע"ז תורת כתב, שלא נלמד אלא ממש"כ ואבדתם את שמם וכו' לא תעשון כן וכו', א"כ האזהרה על כל שנקרא בזה שם מהשמות המיוחדים, ולא נזכר כאן כלל התנאי שיהא השם נקרא דוקא ע"י כתב שנבא לדון בזה התנאים הנצרכים בכתב, דהיינו כתב הנראה לעינים, אלא כל שנקרא בזה שם השם. ומה שנקרא ע"י שמיעת האוזן אדרבא נראה שיותר יש בזה הקפדה, שהרי האיסור להגות השם באותיותיו (ר"פ חלק וע"ז יח) הוא דוקא כשהוגה בפיו ואילו כתיבה מותרת, שהרי לפי פ"י התוס' שם הדבר אמור גם לגבי שם בן ד' אותיות, והרי כך הוא נכתב בס"ת. וע"י רע"א סי' ל' שהוכיח מכאן עכ"פ שכל היכי שמכוין בפירוש שלא תיחשב כתיבה כקריאה מותר. עכ"פ לפנינו ששם הנקרא יש בו יתר קדושה ממה שנראה ונקרא במראית העין. א"כ ה"נ בניד"ד אין לנו לדון אם זה נקרא כתב או לא, אלא אם שייך ע"ז גדר נקרא ש"ש שאז יש האיסור לאבדו גם אם אין ע"ז תורת כתב כלל.

(ובספיקו של רע"א ודודו במו"מ הנ"ל לכאורה היה נראה להוכיח שכתובה כדיבור ממה דנקטינן לענין מברך השם שאמרו שם (סני' נ"ו) שמוציאין כל אדם לחוץ ושואלים את הגדול שביניהם אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינים עומדים על רגליהם וקורעין וכו' והיינו משום שאי אפשר לחייבו אא"כ שומעים מפי העדים מה ששמעו בפירוש. ולכאורה קשה לפמש"כ התוס' (יבמות לא ד"ה דחזו) שאם העדים זוכרין העדות אפשר לקבל העדות גם מתוך הכתב ואין כאן משום מפייהם ולא מפ"כ, א"כ למה צריכים העדים דוקא להשמיע את זה **בדיבור** מה שמחייב קריעה וכו', הרי עדיף יותר היה לשמוע עדותם בכתב, וכתב אינו כדיבור א"כ לא יצטרכו כ"ז. ואי"ל כי הוי חוזר חלילה, כי אם נצריך לקבל עדותם דוקא מפי הכתב הוי כמו אינו ראוי לביילה, בדומיא למי ששכח עדותו, ז"א דנאמר שבאמת מותר להם גם להשמיע עדותם בע"פ אלא שמ"מ כל שאפשר בלא"ה ימסרוהו בכתב. אלא נראה מזה דהא דכשר קבלת העדות מפי הכתב כשזוכרים העדות היינו מפני שאז הכתב כדיבור ייחשב, כי עיקר קבלת עדות היא מפייהם, אלא שמדין כל הראוי וכו' הכתב הוא ממש כדיבור. ול"ד להא דכתיבת השם שדן בו רע"א הנ"ל שאינו צריך כלל להחשיבו כדיבור. משא"כ עדות היא רק ע"י דיבור אלא שדיבור בכתב מיחשב כדיבור ממש ורק

¹² מתוך מכתב לגר"ע יוסף שליט"א מח"ס "יביע אומר".